

ВІДГУК

на дисертаційне дослідження **Гретчин Оксани Володимирівни**
«СОНАТА ДЛЯ СКРИПКИ СОЛО У ТВОРЧОСТІ
УКРАЇНСЬКИХ ТА ЧЕСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ХХ СТОЛІТТЯ:
ЖАНРОВО-СТИЛЬОВИЙ ТА ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТИ»,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво

Дисертація *Гретчин Оксани Володимирівни «Соната для скрипки соло у творчості українських та чеських композиторів ХХ століття: жанрово-стильовий та виконавський аспекти»* є актуальною та інноваційною за тематикою. У ній на прикладі жанру сольної скрипкової сонати ґрунтовно і багатоаспектно репрезентовано українське скрипкове мистецтво, причому, в оригінальній площині – через історичний мистецький діалог із чеською скрипковою школою. Дисертантка, яка сама за фахом є талановитою виконавицею-скрипалькою – солісткою симфонічного оркестру Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької, артисткою камерних ансамблів, яка веде активну гастрольну діяльність, музикуючи у найпрестижніших концертних залах світу, в якості матеріалу дослідження обирає, переважно, маловідомі в Україні скрипкові твори вітчизняних і чеських митців (композиторів і композиторів-скрипалів), що в аспекті «міжнаціональних полікультурних відносин» між названими школами раніше в українському музикознавстві не розглядалися. Це визначає *оригінальність і навіть унікальність представленої концепції.*

Адже її авторка дістає низки *важливих та актуальних результатів дослідження*, які суттєво розширюють існуюче розуміння порушеної проблеми та відкривають нові перспективи для подальших наукових спостережень.

Серед них, *по-перше*, розгляд української та західноєвропейської скрипкової сонатної творчості тривалістю у майже чотири століття. Звідси, *зазначені у назві дисертації хронологічні межі дослідження, а саме ХХ століття, на думку опонентки, є значно ширшими і глибшими. Це масштабує*

працю, а відтак впливає на безумовні позитивні враження від вивчення її змісту. По-друге, молода науковиця залучає цінний і цікавий музичний матеріал (у тому числі, рукописи) історичних, а також сучасних сонат для скрипки соло – усього 24 твори семи українських та восьми чеських композиторів (їхній повний список наданий у дисертаційному Додатку Б «Нотографія сонат для скрипки соло»). А враховуючи полінаціональний історико-культурний контекст, реальна кількість розглянутих у дисертації скрипкових сонат різних жанрових типів складає кілька десятків опусів, що, дійсно, вражає. По-третє, і частково про це вже йшлося на початку Відгуку, наскрізною якістю дисертаційного тексту стає його виконавська «інтонованість», яскраве відчуття виконавського ставлення дисертантки до кожної з розглянутих сонатних композицій. Важливо підкреслити, що виконавський аналіз авторка здійснює не лише під час системного розгляду музичних зразків жанру, а й навіть у розділах і підрозділах, де порушено загально-історичні питання формування сонати для скрипки соло. В аналітичній частині дисертації детальне вивчення проблем виконавської інтерпретації творів іноді навіть перевищує обсяг їхнього теоретичного аналізу, що також є показником значної ролі «чутливого виконавського модусу» праці. До речі, опонентці відомо, що всі залучені у ній сонати для скрипки соло (окрім твору М. Волинського) містяться у виконавському репертуарі дисертантки. Водночас (і це складає наступний – четвертий пункт пропонованого переліку), науково-теоретична і музично-аналітична частини дослідження так само виконані на високому професійному рівні, є ґрунтовними за змістом і масштабними за обсягом, демонструють як енциклопедичну, так і предметну спеціалізовану обізнаність, досвідченість та ерудицію авторки.

Загальний обсяг дисертації становить 274 сторінки, із них основного тексту – 243 сторінки. Структура дослідження сягає *трьох розділів*. Кожний із них має розвинуту субструктуру, яку сумарно утворюють *15 підрозділів*, також – поточні *Висновки і Додатки*. Останні, окрім нотографії, про яку вже йшлося, включають 17 схем структурної будови аналізованих творів.

Відповідно до наукових завдань праці дисертантка спрямовує логіку її змісту, окремі напрями якого присвячено: у *Розділі 1* – сучасній методології

вивчення жанру сонати для скрипки соло, історико-стильовим передумовам його виникнення та еволюції від епохи Бароко до першої половини XX століття, ролі українсько-чеських музичних зв'язків у становленні національного скрипково-виконавського мистецтва, у **Розділі 2** – українській скрипковій сонаті, її генезі, різноманітним жанрово-стильовим особливостям від класичних до сучасних необарокових, неокласичних, неоромантичних і полістильових версій, у **Розділі 3** – розвитку чеської сонати від XVIII до XX століття у різноманітних її художніх, жанрово-стильових, композиційних, композиторсько-стилістичних і виконавських проєкціях.

Усі три розділи авторка поєднує лейт-думкою про *унікальність в історії музики явища сольної скрипкової сонати*, що усвідомлюється як поєднання «глибокого образно-емоційного змісту, стилістичної різноманітності та високого рівня технічної майстерності виконавця» (с. 22). Натомість, разом з унікальними художніми рисами у дисертації також досліджуються типологічні характеристики цього жанру, його сучасні дефініції, визначення жанрових меж, різновидів, критеріїв, проблеми виконавської інтерпретації та виконавського аналізу тощо.

З приводу цього, слід підкреслити вагоме *теоретичне і практичне значення результатів* дослідження, вочевидь, не тільки для українського, а й чеського музикознавства. Сама авторка це значення вбачає у можливості використання дисертаційних матеріалів при підготовці різних лекційних курсів з історії української музики, історії скрипкового виконавства, інструментознавства, аналізу музичних форм, у подальших наукових дослідженнях з проблем музичного жанру. Натомість, цей перелік можна розширити, адже матеріали праці, безумовно, можуть бути корисними у безпосередній композиторській та виконавській практиці при розв'язанні проблем художньої інтерпретації.

Нарешті, *вивчаючи масштабну дисертаційну концепцію, можна виділити в ній кілька напрямів і рівнів авторських узагальнень.*

Стосовно історії/етапів становлення та розвитку жанру сольної скрипкової сонати – це формування протягом XVII століття сольного виконавства;

виникнення «жанрової діади» церковної та камерної сонат, між якими поступово відбувалося зближення; вплив тріо-сонати, практики *basso continuo*, а також, ширше, інструменталізму та відповідного корпусу барокових інструментальних жанрів і форм (як поліфонічних, так і гомофонних) – пасакалії, канцони, фантазії, фуґи, сюїти, різних типів варіацій тощо. Щодо періоду другої половини ХІХ – першої половини ХХ століть досліджено та узагальнено тенденції, пов’язані з удосконаленням технологічних, виконавських можливостей скрипки/смичка, розширенням жанрово-стильових впливів на скрипкову сонату – від мініатюри до поеми, фантазії на теми з опер, розділення амплуа композитора-виконавця на композитора та виконавця-скрипаля. У контексті сучасних євроінтеграційних тенденцій розвитку України актуальний і цілком обґрунтований вектор дослідження склали творчі україно-чеські зв’язки, які, за влучними спостереженнями дисертантки, мали значний вплив на розвиток українського музичного мистецтва і, зокрема, скрипкових шкіл. Адже «Прага стала своєрідним центром збереження та розвитку української культури», «ідеальним місцем для взаємозбагачення культур, де українські митці, композитори та освітяни отримали можливість не лише зберегти свою ідентичність, але й інтегруватися в європейський культурний контекст» (с. 73 роботи). І хоча цей напрям конкретизовано у роботі на прикладі діяльності численних митців, його можна було б розширити і доповнити іменами видатних українських музикантів, у тому числі, «Празької школи», творчі біографії яких тісно пов’язані із Прагою (а у композиторському доробку містяться твори за участю скрипки). Серед них – *Василь Барвінський, Микола Колесса, Зіновій Лисько, Нестор Нижанківський, Роман Сімович, Стефанія Туркевич, Федір Якименко* та інші (до речі, багато з них згадуються у дисертації надалі). Варто було б також контекстно вказати вищі навчальні заклади, які успішно функціонували у Празі і консолідували співпрацю українських і чеських мистецьких діячів – це Український вільний університет, Український вищий (високий) педагогічний інститут імені М. Драгоманова, Карлів університет.

Серед інших важливих узагальнень у дисертації віддзеркалено «життя» скрипкової сонати соло у композиторських школах саме різних національних

культур; підкреслено роль жанру сольної скрипкової сонати у композиторському втіленні новаторських художніх концепцій; вдосконалення всіх сфер музичного мислення – від стилю, жанру, драматургії до композиції, музичної мови, трансформації сонатних/сонатно-циклічних принципів музичної форми та її розвитку; утвердження скрипки як інструмента з величезним виразовим потенціалом, здатного виконувати як природну мелодичну функцію, так і багатоголосну поліфонію, гармонію; спроможність сольного інструмента адаптувати традиції професійного та народного стиле-, жанроутворення, музикування; пошук альтернативного/авангардного прочитання жанрового канону сольної скрипкової сонати в українській та чеській музиці другої половини XX століття – актуалізація новітніх композиційних технік, мовностильових нововведень тощо, а відтак, «збагачення скрипкового репертуару й утвердження жанру як феномена музичного мистецтва» (с. 242 роботи).

Зрозуміло, що пропонована масштабна дисертаційна розвідка відкриває широке поле для наукової дискусії. Так, в якості окремих міркувань/рекомендацій/зауважень (які авторка може, за власним бажанням, прокоментувати) коротко зазначу наступне:

1) У першому розділі дисертації, де, насамперед, акцентуються історичний та історіографічний наукові дискурси, можна було б посилити теоретичне підґрунтя висловлених авторських думок через залучення та збільшення кількості віртуальних «учасників» наукового обговорення, як українських, так і зарубіжних фахівців. Адже порушена тут проблематика досить широко представлена у сучасному, передусім, західноєвропейському музикознавстві. Тим більше, що певну частину спеціальних праць авторкою включено до дисертаційного списку джерел.

2) На сторінці 34 дисертації, під час згадування сольних сонат Г. Бібера, зазначається «майстерний "синтез" сюїти, сонати і *basso continuo*», однак, ці явища, як відомо, не є однопорядковими, тому, вочевидь, тут правильніше казати про взаємодію різних форм інструментального мислення – мелодичного,

поліфонічного та гармонічного, що, безперечно, набуло поширення у перехідний період раннього, а також зрілого Бароко.

3) Представлений в роботі ґрунтовний аналіз різновекторних процесів історичного формування жанру сонати для скрипки (з метою запобігання деякої строкатості) можна було б спрямувати і систематизувати згідно певних критеріїв, наприклад, за *національною приналежністю, розвинутістю/поширеністю* («географія» та «школа» сонати – італійська, австрійська/німецька, чеська тощо), *образно-змістовними та жанрово-стильовими ознаками* («поетика/естетика», типологія жанру сонати – барокова, класична, романтична і т.д., церковна/світська, сольна/камерна/тріо-соната), *стилістичними* (поліфонічна/гомофонна/змішана тощо), *композиційно-структурними, темброво-фактурними чинниками, виконавськими засадами* (цей перелік може бути продовжений і доповнений). Певної визначеності класифікаційних критеріїв потребують і пропоновані в роботі розширені висновки щодо індивідуально-стильових прочитань жанрової моделі сольної скрипкової сонати у творчості видатних українських і чеських майстрів.

Деякі висловлені пропозиції аж ніяк не впливають на високу оцінку отриманих результатів дослідження, що, на думку опонентки, є серйозним і вагомим внеском у сучасне музикознавство.

Дозволю собі поставити декілька запитань дискусійного характеру:

1) Під час спілкування з дисертанткою опонентка дізналася про те, що вона є шульгою. Цікавим було б дізнатися, чи впливає це на виконавську техніку скрипаля?

2) Одним із ключових понять дисертації стає «скрипкова школа». Воно, зокрема, проєктується на українське та чеське скрипкове мистецтво, що, власне, і висвітлює наявність такої школи. З приводу цього, чи можна коротко сформулювати принципові збіги або відмінності у шляхах історичного розвитку української та чеської скрипкових (композиторської та виконавської) шкіл в контексті вивчення жанру сольної скрипкової сонати?

3) Чи можна вважати тенденцію ускладнення жанрового канону скрипкової сонати у творчості сучасних композиторів парадоксальним процесом її симфонізації, хоча йдеться про специфічну суто монотемброву жанрову модель?

4) Нарешті, якими є перспективи подальшого дослідження пропонованої проблематики?

На завершення резюмую, що розглянута дисертація є оригінальним, завершеним, інноваційним дослідженням, в якому системного та всебічного висвітлення набули актуальні питання вивчення жанру сонати для скрипки соло українських та чеських композиторів XX століття у контексті загальноєвропейських тенденцій розвитку скрипкового мистецтва.

Праця має беззаперечну наукову новизну. Авторка дисертаційного тексту дотримується принципів академічної доброчесності, усі цитування отримують необхідні посилання на зазначені у тексті джерела із наданого списку літератури.

Анотація та висновки концентровано фокусують основні положення наукової праці. Її тематичному змісту також відповідають автореферат дисертації, публікації та апробаційні матеріали дисертантки.

А відтак, дисертаційне дослідження *«Соната для скрипки соло у творчості українських та чеських композиторів XX століття: жанрово-стильовий та виконавський аспекти»* відповідає п. 11, п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 26 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а також «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) за спеціальності 17.00.03 – Музичне мистецтво, а здобувачка **Гретчин Оксана Володимирівна** цілком заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії музики
Харківського національного університету
мистецтв імені І. П. Котляревського

М.Ю. БОРИСЕНКО

Відомо-
Звернуто
до зазначеного
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського